

Leven met chimpansees

Is het mogelijk de drukte van het nerveuze westen te ontlopen? Tony van der Meulen trok zich in het Afrikaanse Uganda terug in een oerwoud.

door Tony van der Meulen

Het Ugandese oerwoud van Kibale heeft de grootste concentratie apen van het hele Afrikaanse continent. En terecht, het is een rijke, begnadigde jungle met een overdadig assortiment eetbare vruchten.

De bijzondere Colobus-aap, met zijn lange zwarte en witte lokken, springt er balorig rond. Er zijn veel bavianen met hun brutale, ontevreden koppen. Maar Kibale is vooral vermaard om zijn ruim 1400 chimpansees. De aap die het dichtst bij de mens staat. Het scheelt maar twee chromosomen of je van boom tot boom slingert of op dit moment op een laptop tikt; de wederzijdse genen zijn voor 99,4 procent identiek. Tussen de apenwereld in de boomtoppen en de mensenwereld op de glibberige bosgrond vol boomwortels en prikkende krengetjes, zit ruim dertig meter. Die afstand valt moeiteloos te overbruggen met een forse vlaai lichtgele apenstront, die mij precies in de nek treft.

Het voelt klammig en fijnkorrelig aan als lauwwarme griesmeelpap en het sijpelt en brokkelt lekker naar beneden. Maar het eerste contact is gelegd. Aangenaam, u ook hier?

Afgelegen

Mijn 06 doet het hier niet. Dan moet je tegenwoordig wel op een zeer afgelegen plek zijn beland, waar zo weinig mensen wonen dat het niet lonend is er heen te stralen.

De enige krant die rondslingert is zes weken oud, maar hij wordt door de staf van het woudkantoor nog uitgebreid gelezen. Temidden van apen die al eeuwen hun goddelijke gang gaan en voor wie de ene dag verglijdt in de andere, is nieuws een zeer betrekkelijk iets.

Er is geen televisiebereik en een radio heb ik niet bij me.

Gaat het wel goed met het nieuwe zorgstelsel? Hoe loopt het met de Champions League? Heeft Verdonk de wind er nog onder? Wil het in Nederland al wat winte-

ren? Wordt 2005 een aantrekkelijk wijnjaar? Is er alweer een prinses zwanger?

De apen en ik zullen het hier allemaal niet weten. Voldoet dit oerwoud, zo groot als Brabant en Limburg samen, daarmee aan voldoende voorwaarden om me volstrekt uit deze wereld terug te trekken?

Maar waar dan wel, zou je zeggen.

Namaak

De hut heeft twee verdiepingen en is daarmee eigenlijk al geen hut. Een dag of wat gaan wonen in een hut komt dicht in de buurt van even een Volendammer kostuum aantrekken voor de foto. Het is niet echt, het is pure namaak.

Vaderlandsliefde haalt me over de streep: deze speciale hut is blijkens een bronskleurige plaquette op 26 maart 2001 plechtig geopend door Zijne Excellentie Mathieu Peters, de Koninklijke Nederlandse Ambassadeur in Uganda.

Da was nog onder Paars, maar niet alles wat toen tot stand is gebracht, hoeft toch fout te zijn afgelopen?

Wel deze hut. "Onderhoud, daar hebben de Ugandese talen niet eens een woord voor, ze weten niet wat het is", baste een paar dagen geleden een Engelsman die al bijna veertig jaar in Uganda woont. Al die jaren zijn een te grote aanslag gebleken op zijn relativeringsvermogen; hij moppert de godganselijke dag.

De Koninklijke Nederlandse hut geeft hem gelijk. Na ruim vier jaar werkt de wc niet meer, wordt een kapotte ruit niet gemaakt, hangen de gordijnen als toden voor de ramen, is de sleutel zoekgeraakt waardoor nu een schuifgrendel is aangebracht uit de lichtste categorie en druppelt de douche alleen wat na. Het stikt er ook van de mieren, terwijl daar, weet de ervaren woudloper, een probaat middel tegen is: verse koeienmest rond de voordeur. Maar dat is meteen de makke van zo'n moderne hut: het nieuwe heeft geen weet meer van het oude.

Wie pure eenzaamheid zoekt moet overigens ophouden met

‘Op het balkon van mijn hut overpeins ik, één met de apen, de verre wereld en het nabije oerwoud’

zeuren, want wat is het hier adembenemend mooi! Kleurige vlinders, onnoembaar in variëteiten en getal, dartelen op en neer tussen bloeiende struiken. De vogelpracht gaat het voorstellingsvermogen van menige voliërevereniging royaal te boven. Apen krijsen in de verte en nabij. Bosvarkens snuffelen en wroeten in de grond, antilopen springen behendig door de gulle begroeiing, een forse baviaan komt even kijken maar heeft geen noemenswaardige belangstelling voor mijn hut.

De avondschemering wordt luidruchtig begeleid door koren van veeltonige krekels, terwijl het toezingen van het ochtendgloren vooral is voorbehouden aan de vele vogels. De nacht is rijk aan sterren, maar diep donker en vol onbestemde geluiden. Het aanhoudend gekrabbel op het dak kan een rat zijn, maar ik hou het op een aap.

De bewakers en gidsen van dit oerwoud leven vooral samen met een familie van zo'n tachtig chimpansees die doorgaans op een paar uur gaans van het boskantoorje rondzwerft. De gidsen kennen de hele apenfamilie persoonlijk en hebben hen geleerd niet van mensen te schrikken, hoewel daar vaak wel alle aanleiding toe is. De apen hebben ook mensennamen gekregen. Aanvankelijk was ik daar niet zo voor om dezelfde reden waarom het altijd weer een afschrikwekkende aanblik biedt als een getemde aap een rokje aan heeft. Of zo moge-

lijk nog erger: een broekje met een gaatje erin voor de staart. Je moet van wilde apen geen aaibare mensjes willen maken, hoe gering ook het feitelijk verschil is. Want chimpansees eten, kijken, vechten, dreigen, groeten, kussen en knuffelen wel als mensen en toch mogen ze niet ten volle met ons meedoen. Herkenbaar is hun tactiek om als groep een vreemde aap in te sluiten en aan te vallen. Chimpansees gaan in hun alloctonenbeleid veel verder dan een Nederlandse politieke partij ooit heeft durven voorstellen: ze bijten het slachtoffer, dat niet tot hun soort hoort, dood en vreten hem op. Iedereen die heeft meegedaan aan de succesvolle jacht mag gezellig meepeuzelen.

Maar chimpansees een naam geven? Toch komt het heel natuurlijk over als de ervaren gids Godfrey het over Mobutu heeft, het oude, maar ook bijzonder wijze mannetje dat al vele jaren deze groep

met harde hand bestiert. Zijn plaatsvervanger en opvolger heet, ietwat gemoedelijker, Flop. De twee zijn voortdurend bij elkaar en houden elkaar ter wille van het machtsevenwicht vriendelijk maar scherp in de gaten.

Er zijn tussen bepaalde apen jarenlange vriendschapsbanden. Invaliden worden op bewonderenswaardige wijze ontzien en geholpen.

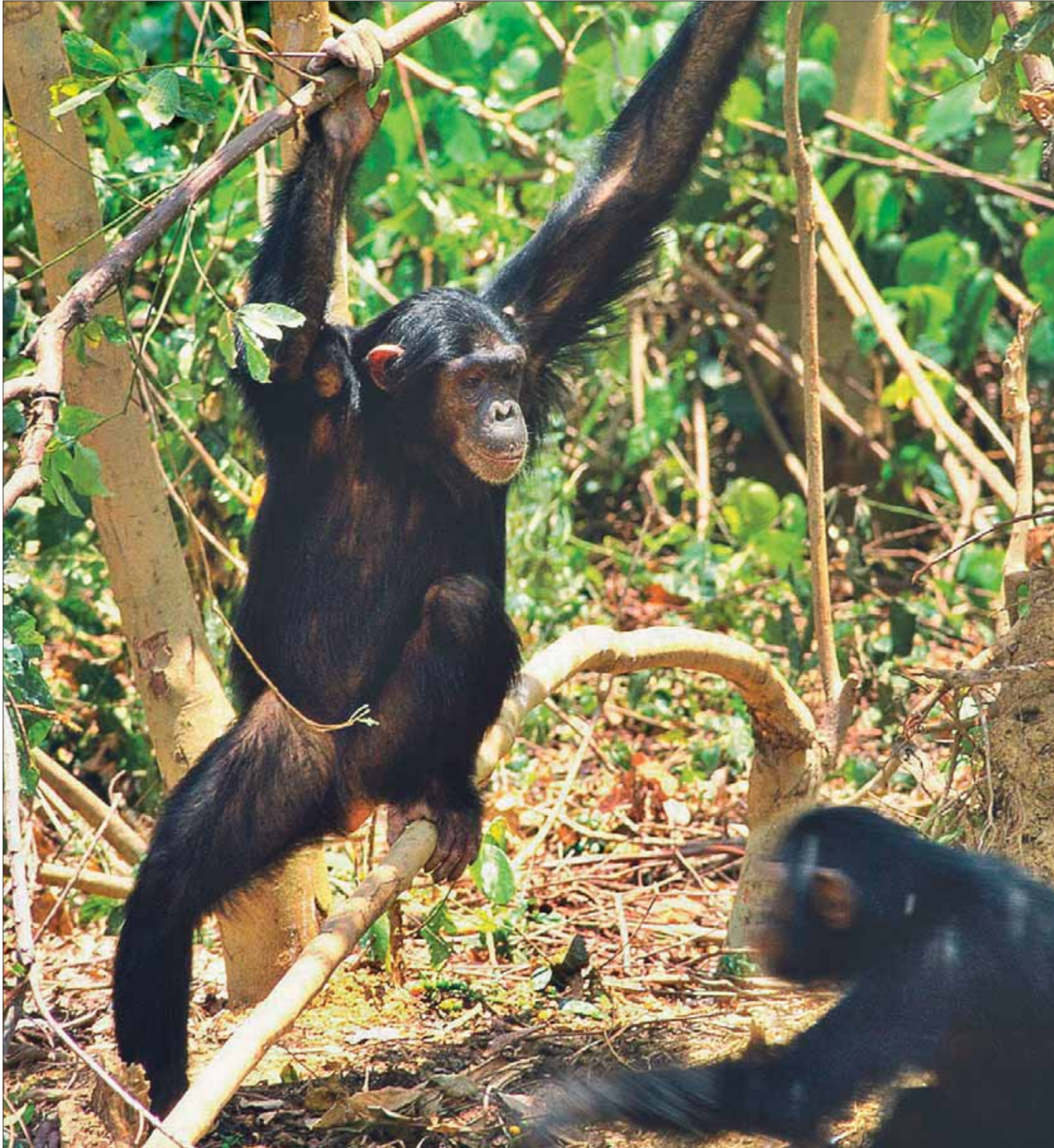
Toen Kibale in 1997 een Nationaal Park werd, schatte Samuel Mugume (bioloog aan de Ugandese Makerere Universiteit met als studierichting: apen) dat er in het uitgestrekte bos zo'n 15.000 vallen en klemmen verstopt lagen. Gemene ijzerdraadjes, door stropers aangebracht om antilopen en bosvarkens te verschalken. Het stropen wordt bestreden door bewoners van omliggende dorpen in dienst te nemen en twintig procent van de inkomsten van het park te besteden aan diezelfde dorpen. Daardoor, zo luidt de theorie die het in de praktijk nogal eens lastig heeft, hebben de stropers een financieel belang bij de groei en bloei van hun wildpark. Ondanks dit nobele beleid, raakt nogal eens een chimpansee verstrikt in zo'n strik. In de familie, die de verre burens zijn van mijn eigentijdse hut, lopen er een paar rond die een hand missen of een paar vingers. Ook is er een aap die al jaren zo'n gemene val rond zijn hand heeft zitten, en daar maar mee verder leeft.

Chimpansees zijn aanzienlijk wreder dan althans een deel van de mensheid, maar ze zetten geen vallen. Het is een gruwelijk gezicht, een apenhand verward in roestend menselijk ijzerdraad. Vanwege zijn chromosomen weet zo'n aap gelukkig zelf niet hoe het komt. Dat scheelt veel ergernis.

Regelmaat

Op het balkon (och ja, dat is er ook nog) van mijn hut overpeins ik, één met de apen, de verre wereld en het nabije oerwoud. Het apenleven heeft in al zijn eenvoud, een rustgevende regelmaat. Na zonsopgang eten verzamelen, voor het ontbijt klaterend uit de boom plassen, daarna nog wat aanvullende lekkernijen bijeen zoeken, een tijdelijk nest maken om wat uit te rusten en in de zon te liggen, welgemikt een woudloper in zijn nek poepen, wat ruzie maken en ravotten met familieleden, en dan moet het avondbed hoog in een boom alweer worden toebereid.

Je kunt de twee chromosomen die de mens minder heeft dan de chimpansee niet alsnog aan de natuur in bruikleen vragen, maar ondanks dat: zou het wat voor

mij zijn? Een mogelijk antwoord wordt verstoord door een hevig bonkend motorgeronk, alsof een complete tankdivisie nadert. Ik loop naar het grote pad dat toegevoegd is tot de bewoonde wereld en zie, in een wolk van stof en herrie, een grote truck naderbij denderen. Uit de oplegger rollen zesentwintig Australiërs. Knauwend volk, dat hier gaat kamperen. De lokale bevolking en het park zullen aan hen op wat staangeld na niets verdienen, ze hebben alles bij zich, inclusief een keuken.

Deze agressief ogende Overlandtrucks crossen door Afrika van trekpleister naar trekpleister, waarbij de inzittenden vooral hopen zo weinig mogelijk ongemak te hebben van die arme landen. Mijn rust is voorbij, het schreeuwen van de apen wordt al snel overstemd door het snerpende geluid van de tirannieke reisleidster, die krast dat de douches op de camping niet deugen, 'and I have paid you good money!'

Een hoogblonde, ongemanierde feeks, bij wie de superioriteit uit de onaangename ogen puilt. Ook als ze in een boom zat, zou je gilend weggrennen. Wat was het le-

ven hier toch begerenswaard met vooral apen om me heen.

De volgende morgen wil het enge mens acht eieren, die ze kennelijk tekort komt, kopen bij de kok van het bescheiden eethuisje. Ze maakt eerst veel stennis over de toch heel geringe prijs van de eieren (een stuiver), probeert nog af

“Wie pure eenzaamheid zoekt moet overigens ophouden met zeuren, want wat is het hier adembenemend mooi”

te dingen ook, wat niet lukt (oh, wat ben ik trots op die kok!). Mokkend neemt ze eieren mee, en komt ze even later weer terugbrengen met een tronie van: hou die troep maar bij je. Bij dat soort hoor ik dus.

Zal ik snel een mooie hoge boom uitzoeken? ■

Vluchten

De nacht is rijk aan sterren, maar diep donker en vol onbestemde geluiden